

การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จ.สุราษฎร์ธานี

ปิยดา สุนทรปิยะพันธ์¹ และภัทรวิทย์ อินทปັນตี²

¹สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

²สาขาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทของสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก และ 2) ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของกลุ่มจักสานกระจูดซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุม ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือนักพัฒนา กลุ่มครูภูมิปัญญา เยาวชน นักวิชาการ กลุ่มเครือข่าย และนักสื่อสารมวลชน โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ (Purposive Sampling)

ผลการวิจัยพบว่า 1) สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึกมีบทบาทแบบประสานความร่วมมือ ในฐานะผู้ส่งสารในการเป็นผู้เลือกข้อมูลข่าวสาร วิธีการ และช่องทางที่จะทำให้สารไปถึงผู้รับสาร และ 2) กลุ่มบ้านห้วยลึกใช้กลยุทธ์การสื่อสาร เรียกว่า PLAY Model ได้แก่ P (Participatory Communication) หมายถึง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนการสื่อสารทุกขั้นตอน L (Learning) หมายถึง การเรียนรู้วิธีการสื่อสารเพื่อให้ได้วิธีการที่มีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายที่สุด A (Activity) หมายถึง กิจกรรมที่ใช้มีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายที่สุด Y (Youngers) หมายถึง กลุ่มผู้รับสารเป้าหมายหลักเป็นคนรุ่นหลัง และกลุ่มในชุมชนที่จะเป็นผู้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาการจักสานกระจูด

คำสำคัญ : การถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูด กลยุทธ์การสื่อสาร กลุ่มบ้านห้วยลึก จ.สุราษฎร์ธานี

รับบทความ: 5 กุมภาพันธ์ 2562

แก้ไขเสร็จ: 10 มีนาคม 2562

ตอบรับบทความ: 11 มีนาคม 2562

The Transmission of the Cultural Craft Wisdom, Krajood Wicker Product at Ban Huayleuk in Suratthani

Piyata Sunthornpiyapan¹ and Pattharawadee Inthapantee²

¹Communication Arts Programs Faculty of Management Science, Suratthani Rajabhat University

²Accounting Program Faculty of Management Science, Suratthani Rajabhat University

Abstract

This research aimed to 1) study the role of members belonging to Ban Huayleuk Krajood Wicker Products Group and 2) investigate the communication strategies used for the group's craft wisdom transmission. This qualitative research gathered data from relevant documents and researches, in-depth interview, observation, focus group discussion and a community workshop. The key informants included developers, folk wisdom teachers, young people, scholars, network groups and journalists. The study employed the purposive sampling method.

The study found that 1) members of Ban Huayleuk's Krajood Wicker Products Group had a cooperative coordinator role as a message sender who determined the information, methods and channels for sending messages to receivers. 2) Ban Huayleuk Group adopted the communication strategy called "Play Model." P (Participatory Communication) means participatory communication in all communicative planning processes, L (Learning) means learning the communication methods for seeking the most effective and suitable method for message receivers, A (Activity) means proper activities which accord with message receivers' requirements and Y (Youngers) means young message receivers. Who are the target group. and people living in community. Conserve and inherit Krajood wickerwork wisdom.

Keywords: Krajood Wickerwork Craft Wisdom Transmission, Communication Strategy, Ban Huayleuk Group in Surat Thani

Received: 5 February 2019

Revised: 10 March 2019

Accepted: 11 March 2019

บทนำ

สังคมในปัจจุบันเกิดปัญหาการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น ถูกลดทอนความสำคัญลง ภูมิปัญญาเหล่านั้นนอกจากแสดงความเป็นไทยเป็นเอกลักษณ์ไทยที่สำคัญอย่างหนึ่งแล้วยังเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญ และพัฒนาการของคนในชาตินั้น ทั้งนี้เนื่องจากภูมิปัญญาเป็นสิ่งละเอียดอ่อน ชาติที่เจริญมีสังคมที่สงบสุขร่มเย็นไม่ระส่ำระสาย และมีความเป็นอิสระจึงจะสามารถสร้างสรรค์ สังคมภูมิปัญญาเฉพาะตน ขึ้นมาได้ ซึ่งสะท้อนถึงความเจริญ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นองค์ความรู้ ที่เกิดจากการสั่งสมของประสบการณ์ของผู้รู้ในชุมชนและเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่มีความรู้และจากสถาบันต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยและมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีความหมาย มีการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนนั้น การศึกษาในระยะแรก ๆ เป็นเรื่องของวัฒนธรรมในชุมชน เรื่องการพึ่งพาตนเองของชาวบ้าน ต่อมาได้ศึกษากว้างขึ้นในลักษณะของนักปราชญ์ชาวบ้าน ดังนั้น ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นสิ่งที่สนใจและได้รับการรื้อฟื้นและเผยแพร่มากขึ้น มนุษย์เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมเรียนรู้ ปรับตัว และสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพื่อการดำรงอยู่ของชีวิต ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ โลกทัศน์ ความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ อันประกอบกันเป็นวิถีชีวิตของผู้คน ที่มีการสั่งสม สืบทอดและปรับเปลี่ยนต่อเนื่องกันมา จึงเป็นภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ สำหรับภูมิปัญญาในกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอด องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนา เสือกสรร ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตให้เหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดภูมิปัญญา (องค์ความรู้ใหม่) ที่เหมาะสม และสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จ.สุราษฎร์ธานี เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มโดยสตรีในหมู่บ้านเพื่อหาอาชีพเสริมให้กับสมาชิกกลุ่ม เริ่มจากสมัย “นายจรัส เศรษฐ์เชื้อ” กำนันตำบลท่าสะท้อน โดยนางอุไรวรรณ เศรษฐ์เชื้อ ภรรยาของกำนัน ได้ส่งผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านจักสานไว้สำหรับใส่หมาก พลุของผู้สูงอายุ ไปประกวดที่นราธิวาส และได้รับรางวัลจากเจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ในปี 2526 นอกจากนี้ยังได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมายหลายประเภทด้วยกัน ได้แก่

1) รางวัลที่ 3 การประกวดผลิตภัณฑ์กระทู้ (งานวันกระทู้) ณ ตำนกทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2535 2) รางวัลที่ 2 การประกวดผลิตภัณฑ์ประเภทผลิตภัณฑ์กระทู้ (ใบเตยปาดหน่น) ในงาน “หัตถศิลป์ ถิ่นไทย” ประจำปี 2545 เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2545 3) รางวัลที่ 3 การประกวดผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ประเภทผลิตภัณฑ์สิ่งของเครื่องใช้จากเส้นใยพืช งานศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ครั้งที่ 11 เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2545 เป็นต้น ทั้งนี้การจักสานกระทู้บ้านห้วยลึกมีการพัฒนาเลือกกระทู้ให้มีผลิตภัณฑ์หลากหลายขึ้น มีผลิตภัณฑ์แบบต่าง ๆ เช่น หมวก กระทู้ ที่รองแก้ว ที่รองจาน แฟ้มเอกสาร กระทู้เดินทาง เบาะรองนั่ง และของใช้เบ็ดเตล็ด จะเห็นได้ว่าการจักสานกระทู้บ้านห้วยลึกถือเป็นศิลปหัตถกรรมที่มีคุณค่า มีความหมายเป็นดังกระทู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละยุคสมัย เป็นตัวบอกเล่าประวัติศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในกลุ่มชนต่าง ๆ จนกระทั่งในปัจจุบันมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จนสามารถส่งออกทั้งในอเมริกาและในยุโรป อีกทั้งมีการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น มีความร่วมมือระหว่างกลุ่มจักสานกระทู้ทำสะท้อนกับเครือข่ายความร่วมมือในการฟื้นฟูหัตถกรรมในด้านนี้ กล่าวคือ จักสานกระทู้บ้านห้วยลึกมีคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม โดยมีการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมชาวบ้านห้วยลึกได้มีการสืบสานการทำมาสู่รุ่นต่อรุ่นเป็นมรดกที่บรรพบุรุษให้มา และสืบทอดต่อกันมา จนทุกวันนี้โรงเรียนในตำบลท่าสะท้อนและโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง คือ อำเภอบ้านนาเดิมได้บรรจุการจักสานกระทู้เป็นหลักสูตรของโรงเรียน โดยให้สมาชิกของกลุ่มเป็นวิทยากรถ่ายทอดให้กับเด็ก ๆ ในโรงเรียน จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์จักสานกระทู้บ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นต้นแบบในการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์จักสานกระทู้บ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์จักสานกระทู้บ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาสมาชิกกลุ่มจักสานกระจูด บ้านห้วยลึกที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งประกอบไปด้วย นักพัฒนา ครูภูมิปัญญา เยาวชนในหมู่บ้าน ผู้บริหารของโรงเรียนในตำบลท่าสะท้อนและโรงเรียนในพื้นที่อำเภอบ้านนาเดิม และบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ (Purposive Sampling)

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรมผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้แบ่งเครื่องมือตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งก่อนที่จะนำไปใช้ โดยสัมภาษณ์เชิงลึก นักพัฒนา กลุ่มครูภูมิปัญญาจักสานกระจูด เยาวชน และนักวิชาการ เพื่อศึกษาบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรมผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ในประเด็นบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มจักสานกระจูดบ้านห้วยลึกในแต่ละภาคส่วน ได้แก่ การให้คำปรึกษา การเป็นผู้ผลิต การสนับสนุนงบประมาณ และการเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งก่อนที่จะนำไปใช้ โดยสัมภาษณ์เชิงลึก นักพัฒนา กลุ่มครูภูมิปัญญาจักสานกระจูด เยาวชน และนักวิชาการ เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรมผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ในประเด็นสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อกิจกรรม สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อมวลชน และสื่อเผยแพร่อื่น ๆ ได้แก่ หนังสือ แผ่นพับ

การรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 กระบวนการวิจัยในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยติดต่อประสานงานเป็นการ

ส่วนตัวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ระหว่างการพูดคุยในการสัมภาษณ์จะมีการขออนุญาตเพื่อจดบันทึก บันทึกเสียง ถ่ายภาพ และการสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 กระบวนการวิจัยในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยติดต่อประสานงานเป็นการส่วนตัวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ระหว่างการพูดคุยในการสัมภาษณ์จะมีการขออนุญาตเพื่อจดบันทึก บันทึกเสียง ถ่ายภาพ และการสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation) และประชาคม (Civil Society)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การพรรณนาวิเคราะห์เนื้อหาอย่างเป็นระบบตามประเด็นเนื้อหาที่ศึกษา คือ นำแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ โดยได้เก็บรวบรวมจากเอกสารต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต แล้วนำไปวิเคราะห์บทบาทของสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. วิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์ SWOT Analysis เป็นรูปแบบของ PLAY MODEL ตามประเด็นเนื้อหาที่ศึกษา คือ นำแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ โดยได้เก็บรวบรวมจากเอกสารต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต แล้วนำไปวิเคราะห์ กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทั้งนี้งานวิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ 1)แบบจำลองการสื่อสารตามแนวคิดของเบอร์โล 2)แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสาร 3)แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 4)ข้อมูลทั่วไปของผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จ.สุราษฎร์ธานี และ5)การวิเคราะห์ข้อมูล SWOT Analysis

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า

การทำงานของสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึกเป็นการประสานความร่วมมือ 2 ส่วน คือ จากสมาชิกด้วยกันเองที่มีความหลากหลายของช่วงอายุแตกต่างกันออกไป และกลุ่มเครือข่าย ซึ่งประกอบไปด้วย

1.1 สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก ได้แก่ กลุ่มพัฒนาเปรียบเสมือนผู้นำ (Team Leader) โดยนักพัฒนามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก ทำหน้าที่เป็นผู้คอยให้คำปรึกษาแก่สมาชิก วางแผนการดำเนินงาน ระดมทุน จัดหาตลาดประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูด กลุ่มครูภูมิปัญญาการจักสานกระจูด มีบทบาทในการผลิตผลิตภัณฑ์การจักสานกระจูดของกลุ่มครูภูมิปัญญาการจักสานกระจูด สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ การฟื้นฟู การประดิษฐ์ซ้ำ และการประดิษฐ์ขึ้นใหม่ กลุ่มเยาวชน มีบทบาทในการเป็นครูผู้ช่วยครู อีกทั้งยังมีส่วนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูดทั้งในและนอกสถานที่ อีกทั้งยังมีส่วนในการชักจูงเยาวชนในหมู่บ้านมาร่วมทำกิจกรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด และอนุรักษ์ภูมิปัญญาการจักสานกระจูด นักวิชาการ มีบทบาทในการแนะนำวิธีการให้การต้อนรับนักท่องเที่ยว ประสานงานเรื่องต่าง ๆ ภายในกลุ่มจักสานกระจูดบ้านห้วยลึกและเป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาจักสานกระจูดทั้งในและนอกสถานที่

1.2 กลุ่มเครือข่ายบ้านห้วยลึก ซึ่งเป็นองค์กรต่าง ๆ ภายนอก ที่มีบทบาทในการให้การสนับสนุนกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึกในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูด

ตารางที่ 1 ตารางสรุปประเด็นบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม

ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี

บทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี	
สมาชิกกลุ่มจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก	บทบาท
1. กลุ่มนักพัฒนา	1. ให้คำปรึกษาแก่สมาชิก 2. วางแผนการดำเนินงาน 3. ระดมทุนและจัดหาตลาด 4. ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก 5. ออกแบบกระบวนการในกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาจักสานกระจูด 6. ถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูด
2. กลุ่มครูภูมิปัญญาการจักสานกระจูด	1. ผู้ผลิต 2. ถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูด
3. กลุ่มเยาวชน	1. ผู้ช่วยนักพัฒนา 2. ผู้ช่วยครูภูมิปัญญาการจักสานกระจูด 3. จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการจักสานกระจูด
4. นักวิชาการ	1. จัดหาวัตถุดิบเพื่อนำมาจักสานกระจูด 2. ผู้ช่วยครูภูมิปัญญาการจักสานกระจูด 3. ถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูด
5. กลุ่มเครือข่าย	
5.1 องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสะท้อน	1. สนับสนุนงบประมาณ 2. สนับสนุนอาคารและสถานที่ 3. สื่อประชาสัมพันธ์
5.2 โรงเรียนบ้านประตูปริก	1. นำเอาภูมิปัญญาการจักสานกระจูดมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน 2. ถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูด
5.3 โรงเรียนคีรีรัฐวิทยาคม	1. นำเอาภูมิปัญญาการจักสานกระจูดมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน 2. สื่อประชาสัมพันธ์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี	
สมาชิกกลุ่มจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก	บทบาท
5.4 เครือข่ายบ้านห้วยลึก	1. สนับสนุนพื้นที่ในการทำกิจกรรม 2. ถ่ายทอดภูมิปัญญาจักสานกระจูด
5.5 สื่อมวลชน	1. เผยแพร่ภูมิปัญญาการจักสานกระจูดผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และนิตยสาร 2. ถ่ายทอดภูมิปัญญาจักสานกระจูด

2. ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า

2.1 สื่อบุคคล โดยการสื่อสารผ่านสมาชิกกลุ่มจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก ได้แก่ กลุ่มนักพัฒนา เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารภายในกลุ่มจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก ด้วยการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มจักสานกระจูดทั้งภายในและภายนอกกลุ่มจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก ใช้กระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานกับสมาชิกและร่วมกันหาวิธีการทำงานที่เหมาะสมร่วมกับสมาชิกทุกคน กลุ่มครูภูมิปัญญาจักสานกระจูด มีบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูดโดยตรง ผ่านวิธีการสาธิตและการบอกเล่าเรื่องราวกลุ่มเยาวชน เป็นเยาวชนในหมู่บ้านซึ่งส่วนหนึ่งได้รับการฝึกทักษะการเป็นยุวมัคคุเทศก์จากโรงเรียนบ้านประตูปริกและอีกส่วนหนึ่งเป็นเยาวชนที่เข้ามาช่วยทำกิจกรรมร่วมกับทางกลุ่มจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก โดยใช้วิธีการบรรยายประกอบกับการสาธิต เพื่อดึงดูดความสนใจกลุ่มเป้าหมาย (Attractiveness) เจ้าหน้าที่ในกลุ่มจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก มีบทบาทให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวและผู้เข้ามาศึกษาดูงานที่กลุ่มกระจูดบ้านห้วยลึก รวมทั้งประสานงานในเรื่องต่าง ๆ ภายในกลุ่มกระจูดบ้านห้วยลึก เครือข่ายบ้านห้วยลึก ให้การสนับสนุนครูภูมิปัญญาในเรื่องของการจัดหาวัตถุดิบในการนำมาจักสานกระจูด รวมถึงเป็นผู้ที่คอยดูแลและอนุรักษ์กระจูดในชุมชน และทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยครูภูมิปัญญาการจักสานกระจูดในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูดด้วย

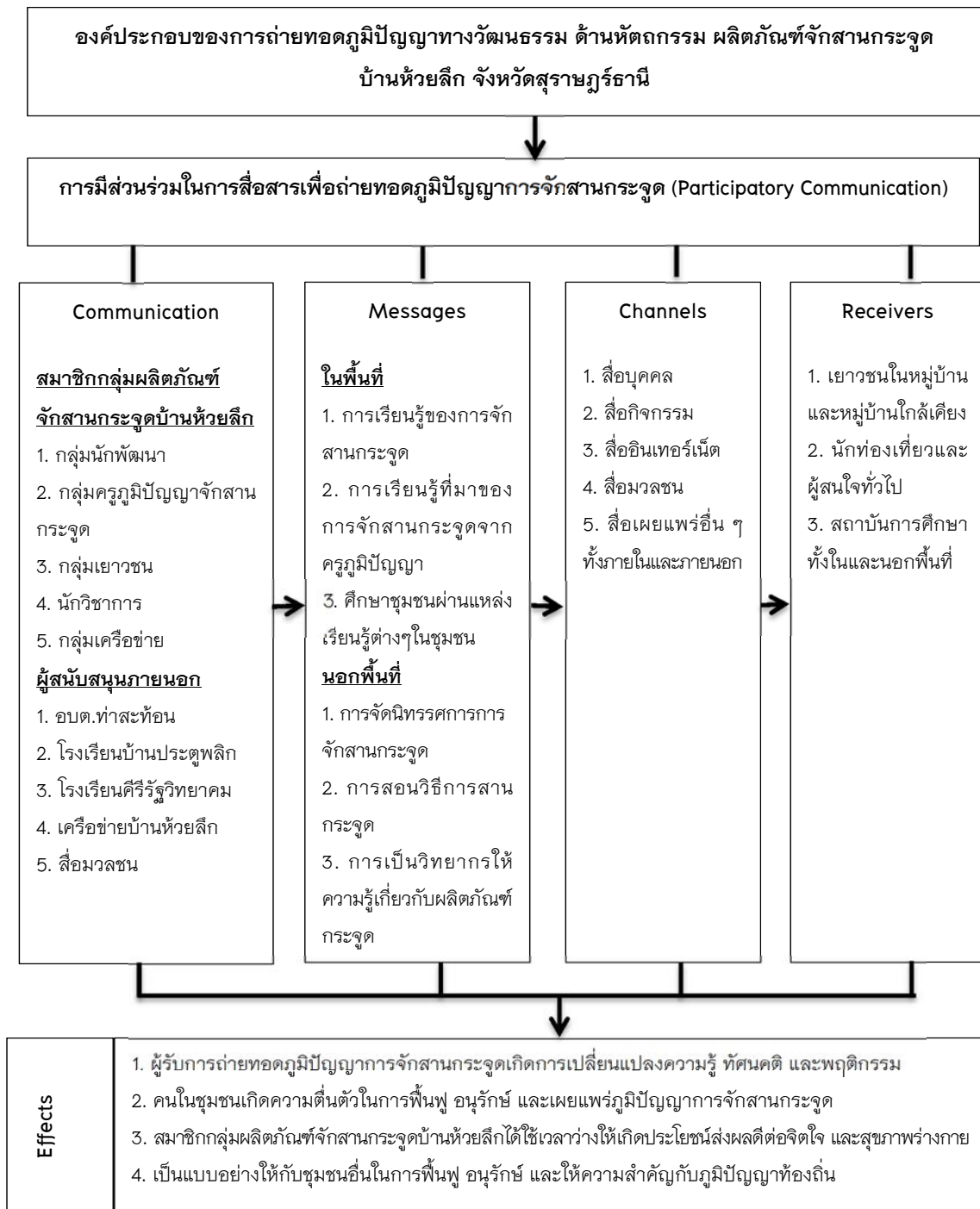
2.2 สื่อกิจกรรม ใช้สื่อกิจกรรมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูดทั้งในพื้นที่และนอกสถานที่ โดยแต่ละกิจกรรมจะสอดแทรกเนื้อหาและกระบวนการที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมต่อภูมิปัญญาการจักสานกระจูด ได้แก่ กิจกรรมการจัดนิทรรศการองค์ความรู้ในชุมชน กิจกรรมค่ายเยาวชน กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาจักสานกระจูดนอกสถานที่ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูดผ่านศูนย์การเรียนรู้

2.3 สื่ออินเทอร์เน็ต มีการจัดทำสื่อผ่านอินเทอร์เน็ตเพื่อความสะดวกสำหรับผู้สนใจแต่ไม่สะดวกมาด้วยตนเอง จึงจัดทำผ่านเว็บไซต์ www.kajood.com และทางเฟซบุ๊กผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก สุราษฎร์ธานี เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ ให้ผู้ที่สนใจได้ทำการศึกษาแบบเบื้องต้น อีกทั้งใช้เป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มจักสานกระจูดบ้านห้วยลึกและบุคคลภายนอก

2.4 สื่อมวลชน เป็นสื่อที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ได้แก่ สื่อที่มีการจัดทำขึ้นโดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก และที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสานกระจูด รวมถึงนิตยสารและรายการโทรทัศน์และรายการทางวิทยุต่าง ๆ ที่เข้ามาถ่ายทอดกิจกรรมของกลุ่มจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก และนำไปเผยแพร่จนทำให้มีผู้ให้ความสนใจ

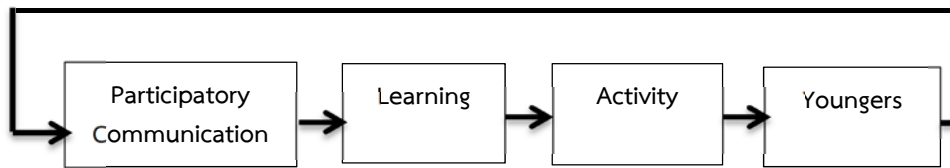
2.5 สื่อเผยแพร่อื่น ๆ ได้แก่ หนังสือ แผ่นพับ VCD สอนการจักสานกระจูด เป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้และสอนการสานกระจูดโดยเนื้อหาที่มีทั้งภาพเคลื่อนไหวประกอบเสียงบรรยายเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายและเห็นภาพที่ชัดเจน

การศึกษาวิจัยกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านหัตถกรรมผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี จึงสามารถสรุปเป็นองค์ประกอบของกลยุทธ์การสื่อสาร ดังนี้

ภาพที่1 องค์ประกอบของการถ่ายทอดภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก

จากการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า สามารถอธิบายได้ตาม PLAY Model ดังภาพ ดังนี้

ภาพที่2 PLAY Model

จากแผนภาพการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์จักสาน กระจุบบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ตาม PLAY Model อธิบายได้ คือ

Participatory Communication หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสาน กระจุบบ้านห้วยลึกในกระบวนการวางแผนกลยุทธ์การสื่อสารทุกขั้นตอน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจุตทั้งภายในและภายนอกพื้นที่

Learning หมายถึง การเรียนรู้วิธีการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจุต ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้ได้วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจุตที่มีประสิทธิภาพ และมีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายที่สุด

Activity หมายถึง สื่อหรือกิจกรรมที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจุต โดยมีการคัดเลือกให้มีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายที่สุด

Youngers หมายถึง กลุ่มผู้รับสารเป้าหมายทั่วไปที่เป็นผู้รับสารการถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจุตให้คงอยู่สืบไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาบทบาทของสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจุบบ้านห้วยลึกจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

กลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจุบบ้านห้วยลึกใช้กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจุตผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์และเกิดประสิทธิภาพ ได้แก่ การถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจุตผ่านสื่อบุคคล โดยเป็นการสื่อสารผ่านสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้เกิดความหลากหลายในการนำเสนอข้อคิดเห็น มีแนวทางในการดำเนินงานและแก้ไขปัญหาที่หลากหลายซึ่งสอดคล้องกับขวัญชีวา ส่างหลวง (2552) ที่กล่าวว่า การสื่อสารที่มีความหลากหลายช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมและเปลี่ยนแปลงในระดับใดระดับหนึ่ง หรือในด้านใดด้านหนึ่งกับบุคคลที่ตนสื่อสารด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงการรับรู้การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ

ทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคล กลุ่ม หรือสังคม เป็นต้น ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่ว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม (Participation) จากทุกภาคส่วนหรือภาคีการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นของการกำหนดนโยบาย การวางแผน และการจัดทำโครงการรวมทั้งการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ รวมทั้งการติดตามประเมินผล สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจุบ้านห้วยลึกนั้นประกอบไปด้วย กลุ่มนักพัฒนาและกลุ่มนักวิชาการเปรียบเสมือนผู้นำ (Team Leader) ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจุบ้านห้วยลึก คอยให้คำปรึกษาและพัฒนาศักยภาพของสมาชิก ตลอดจนเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจุ นอกจากนี้ยังเป็นผู้ประสานงานในเรื่องต่าง ๆ ภายนอก รวมถึงเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจุโดยการเป็นวิทยากรอีกด้วย ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของนนทญา หงส์รัตน์ (2550) ซึ่งกล่าวว่า การสร้างสารเพื่อเรียนรู้และค้นหา การสร้างสารเพื่อความสัมพันธ์ การสร้างสารเพื่อช่วยเหลือ การสร้างสารเพื่อโน้มน้าวใจ และการสร้างสารเพื่อความเพลิดเพลินโดยมีวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร คืออะไรบ้างที่กลุ่มเป้าหมายต้องการทราบ ผู้รับสารมีความรู้สึกรับอย่างไรกับเนื้อหา นั้นทำไมผู้รับสารจึงไม่พร้อมปฏิบัติตามแนวทางของสาร และวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสมที่สุด ทั้งยังสอดคล้องกับนนทญา หงส์รัตน์ (2550) ที่ว่า นอกจากนี้ยังเป็นผู้กำหนดกลยุทธ์การใช้สื่อโดยจะพิจารณาถึงวิธีการใช้สื่อ เป็นการพิจารณาถึงวิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และวิธีการประยุกต์ใช้สื่อให้เกิดผลตามที่ต้องการและประเภทของสื่อ เป็นการพิจารณาว่าจะใช้สื่ออะไร อย่างไร เพื่อให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์

จากการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านหัตถกรรมผลิตภัณฑ์จักสานกระจุบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

การถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจุสื่อกิจกรรม กลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจุบ้านห้วยลึกใช้สื่อกิจกรรมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจุทั้งในพื้นที่และนอกสถานที่ โดยจะเลือกใช้กิจกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพที่สูงที่สุด โดยจะพิจารณาจากด้านความสะดวกในการเข้าถึง โดยพิจารณาว่า สื่อใดที่ผู้รับสารเป้าหมายจะเข้าถึงได้ง่ายที่สุด และความสามารถหรือประสิทธิภาพของสื่อที่จะไปถึงผู้รับ โดยพิจารณาจากการครอบคลุมพื้นที่หรือ บริเวณที่ผู้รับสารอาศัยอยู่ สอดคล้องกับแนวคิดบางประเด็นของวิทยากร ท่อแก้ว (2549) กล่าวว่า การกำหนดแนวทางเกี่ยวกับการวิเคราะห์สื่อ

ซึ่งมักพิจารณาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านความสะดวกในการเข้าถึง โดยพิจารณาว่า เหตุใดที่ผู้รับสารเป้าหมายจะเข้าถึงได้ง่ายที่สุด ด้านการครอบคลุมสื่อ หมายถึง ความสามารถหรือประสิทธิภาพของสื่อที่จะไปถึงผู้รับ โดยพิจารณาการครอบคลุมพื้นที่หรือบริเวณที่รับผู้สื่อสารอาศัยอยู่ และด้านประสิทธิผลของสื่อ พิจารณาได้จากการเรียนความสนใจ การให้ความเข้าใจ การชักจูงใจ และการสร้างความจดจำ

กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูดในพื้นที่ เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองเยาวชนในชุมชนเป็นหลัก และตอบสนองบุคคลและหน่วยงานภายนอกที่มีความสนใจในกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูดของกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก ซึ่งจะเน้นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งนี้กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูดนอกสถานที่ เป็นการรับเชิญไปถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูดตามที่ต่าง ๆ โดยลักษณะกิจกรรมภายนอกพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบของ การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการจักสานกระจูด และการสอนการสานกระจูด โดยบางงานอาจมีพื้นที่สำหรับการจักสานกระจูดให้ด้วย ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้จัดและกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับแนวคิดของนนทญา หงส์รัตน์ (2550) กล่าวว่า การกำหนดกลยุทธ์การใช้สื่อจะเป็นการวิเคราะห์ว่า ควรใช้สื่ออะไรด้วยวิธีการนำเสนออย่างไร เมื่อไหร่จึงจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารนั้นได้ การกำหนดกลยุทธ์การใช้สื่อจะต้องพิจารณา ได้แก่ ความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย จะต้องกำหนดการใช้สื่อและเนื้อหาในสื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายยอมรับ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ มิเช่นนั้นกลุ่มเป้าหมายอาจปฏิเสธเนื้อหา ความสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงภาษาที่จะสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

1. ผลการวิจัยครั้งนี้นำไปใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านหัตถกรรมผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่น ๆ ในบริบทที่ใกล้เคียงกันได้

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมเพิ่มบทบาทของกลุ่มผู้ปกครองของเยาวชนในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญต่อกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูด รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ภายในชุมชนควรส่งเสริมให้มีการศึกษาถึงกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและ

หน่วยงานต่าง ๆ ภายในชุมชนต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานกระจูดของกลุ่มผลิตภัณฑ์
จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาถึงประสิทธิภาพของการสื่อสารในการถ่ายทอดภูมิปัญญา
การจักสานกระจูดผ่านสื่อต่าง ๆ ในบริบทต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การถ่ายทอด
ภูมิปัญญาพื้นบ้านชนิดอื่น ๆ ในชุมชนอื่น ๆ ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญชีวา ส่างหลวง. (มิถุนายน 2552). *เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาทฤษฎีการสื่อสาร*.
สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2560, จาก <http://theory-comm-k.exteen.com/page/4>
- นนทญา หงส์รัตน์. (2550). *กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรใน
โรงเรียนชาวนา จังหวัดสุพรรณบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วิทยาธร ท่อแก้ว. (2549). *ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการสื่อสาร
หน่วยที่ 7-12*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.